

TOOL GLAID:

ontwerpstappen en componenten van groepsopdrachten

Afstemming en samenhang (alignment)

Om een goede groepsopdracht te ontwerpen is het van belang om te bepalen hoe de acht ontwerpcomponenten gebruikt gaan worden in het ontwerpproces. Dat betekent dat je een beslissing betreffende één component afstemt op beslissingen die je neemt voor de andere ontwerpcomponenten. Voor je een groepsopdracht ontwerpt, analyseer je in stap 1 eerst hoe de context van de groepsopdracht eruit ziet, zoals het niveau van de deelnemers en de vaardigheden en ervaring van docenten of trainers, etc. Nadat de groepsopdracht ontworpen is, kan deze aan de hand van de ontwerpcomponenten worden gemonitord tijdens de implementatie (stap 4) en vervolgens na afronding van de groepsopdracht in samenhang worden geëvalueerd (stap 5).

Een groepsopdracht kun je van scratch af ontwerpen waarbij alle stappen in de beschreven volgorde worden uitgewerkt. Echter vaak werken ontwerpers/docenten liever iteratief, waarbij de genomen beslissingen in de ontwerpcomponenten telkens opnieuw worden gewogen en beoordeeld op hun samenhang met het ontwerp van de andere componenten.

Hieronder nemen we uitgebreid de stappen met je door:

STAP 1: Analyse

In het proces van het ontwerpen van een groepsopdracht of project begin je met het bepalen wat al vaststaat en invloed heeft op het ontwerp. Het gaat hierbij om zaken zoals:

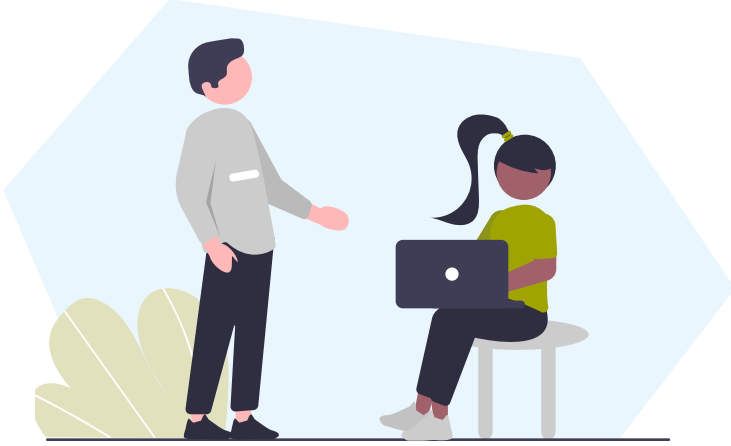
- *Studentkenmerken*: hoe oud zijn de studenten, welke voorkennis hebben ze, hoeveel ervaring met wat ze gaan leren hebben ze, hoe is verhouding tussen het aantal mannelijke en vrouwelijke deelnemers, etc.;
- *Docent- of trainerskenmerken*: hoeveel ervaring hebben de docenten/trainers met het begeleiden van groepsopdrachten/projecten, wat is hun visie op het begeleiden van groepsopdrachten/projecten, wat is hun voorkennis over groepsopdrachten/projecten, wat is de leeftijd van de docenten, hoeveel tijd krijgen zij binnen hun takenpakket om de groepsopdrachten/projecten uit te voeren, etc.;
- *Curriculumkenmerken*: welke curriculumonderdelen worden aangeboden voor, na of tegelijkertijd met de groepsopdracht/het project en in hoeverre zijn deze "concurrerend", hoe hangt de te ontwerpen groepsopdracht samen met de andere curriculumonderdelen, wat zijn de fysieke kenmerken van de leeromgeving waar de groepsopdracht zal plaatsvinden, etc.;
- *Collaborative premise*: wat maakt het noodzakelijk dat studenten in de te ontwerpen groepsopdracht samen werken en samen leren? Als die noodzaak niet kan worden benoemd, en studenten de opdracht net zo goed individueel kunnen uitvoeren, is het beter om voor dat laatste te kiezen;
- *Globale doelen*: hoe zijn deze voor de cursus geformuleerd: zijn het doelen om het samenwerken te leren of is samenwerking nodig om de doelen te bereiken?

STAP 2: Ontwerp

Component: Interactie

Interactie is wat samenwerkend leren onderscheidt van individueel leren. Hiermee is het de belangrijkste component in het ontwerpproces. Onder interactie verstaan we het **proces** van samenwerking dat nodig is om de leerdoelen te bereiken. Er zijn twee beslissingen die je als ontwerper neemt wat betreft de interactie tussen studenten.

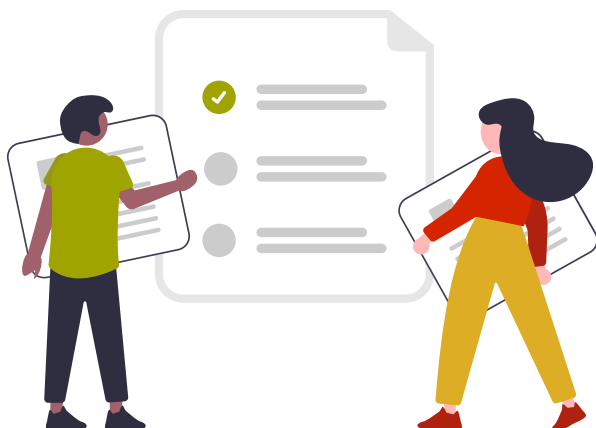

De eerste heeft betrekking op interactie over declaratieve en procedurele (domein)kennis. Hoe wil je dat studenten gesprekken voeren over het vak of het thema? Door deze gesprekken gaan ze de stof beter begrijpen en krijgen meer inzicht. Studenten verwoorden hun ideeën en stellen elkaar vragen over de inhoud en lichten zaken toe die anderen uit de groep misschien nog niet hebben begrepen.

Het tweede aspect waarover je beslist is de interactie tussen studenten over sociale en metacognitieve activiteiten. Hoe wil je dat studenten gesprekken voeren over het sociale aspect van het samenwerken en samen leren en over metacognitieve aspecten hiervan? Hierbij kun je denken aan gesprekken om elkaar te leren kennen en op een prettige manier met elkaar om te gaan. Ook gaan deze gesprekken over het komen tot een gedeeld mentaal model over de uit te voeren opdracht en hoe er het beste samengewerkt kan worden.

Component: Leerdoelen en leeruitkomsten

Ook deze component kent twee beslissingsaspecten. Het eerste waar je een beslissing over neemt is: wie bepaalt wat de leerdoelen zijn? Uit diverse onderzoeken blijkt dat wanneer studenten meedenken over hun leerdoelen, dit kan leiden tot hogere leeropbrengsten. Verder formuleer je de leerdoelen:

gaan de leerdoelen over (declaratieve of procedurele) kennis, (sociale) vaardigheden of de ontwikkeling van een attitude? Een leerdoel dat vaak wel nagestreefd wordt, maar niet benoemd wordt is het leren samenwerken. Het is van belang dit ook te benoemen als leerdoel.

Component: Toetsing

Deze component betreft het meten of studenten de leerdoelen van de groepsopdracht behaald hebben. Voor de toetsing zul je meerdere beslissingen moeten nemen:

- of je individueel gaat toetsen of per groep of een combinatie hiervan;
- wie er gaat toetsen en op wat voor wijze; Bijvoorbeeld: is er bijvoorbeeld sprake van co-assessment, peerassessment, of misschien zelfs van zelfassessment?
- of je formatief of summatief gaat toetsen;
- wat het aantal (tussen)toetsen is, wat het tijdstip van toetsen binnen de cursus is, en toe de integratie van de toets is.

Bij het ontwerpen van deze componenten neem je beslissingen in samenhang met de andere componenten. Een beslissing voor wat betreft de interactie bijvoorbeeld wordt meegenomen bij de bepaling van de leerdoelen en hoe die getoetst worden. Als er een bepaalde wijze van assessment gewenst is, dan wordt ook weer bekeken of dat met de ontworpen interactie en de leerdoelen in overeenstemming is, of dat deze twee laatste componenten wat moeten worden aangepast.

Na de alignment van de componenten bij stap 2, wordt bekeken of alle genomen beslissingen nog passen bij wat beschreven is in stap 1: Analyse.

STAP 3: Ontwikkelen

Stap 3a: Ontwikkelen van instructie strategieën

Component: Taakkenmerken

Alle activiteiten die studenten moeten ondernemen om de leerdoelen te bereiken noemen we taakkenmerken. Hierover neem je als ontwerper weer diverse beslissingen:

- het soort activiteiten (taaktype), meestal beslaat een groepsopdracht meerdere activiteiten;
- fasen in de activiteiten of een bepaalde volgorde van activiteiten;
- de frequentie waarin de groepen bijeenkomen om te werken aan de groepsopdracht;
- de mate waarin studenten mogen bepalen hoe ze de taak gaan uitvoeren.

Component: Structureren van de samenwerking

Een goede interactie en een goede samenwerking waarbij studenten ook nog eens van elkaar leren komt niet vanzelf bij groepsopdrachten. Er is een mate van structurering nodig om dit proces te ondersteunen. Hierbij ligt de nadruk op het zorgen voor onderlinge afhankelijkheid om de opdracht te kunnen uitvoeren en individuele verantwoordelijkheid van studenten voor het proces en het resultaat.

Je kunt de samenwerking vooraf structureren, door bijvoorbeeld te zorgen voor "resource interdependence". Hierbij zijn studenten voor de middelen om de opdracht uit te voeren afhankelijk van anderen door bijvoorbeeld bronnen of hulpmiddelen te verdelen. Ook het geven van een groepscijfer maakt dat studenten zich meer afhankelijk van elkaar voelen: iedereen moet meewerken en inzet tonen.

De samenwerking kan ook gestructureerd worden tijdens het samenwerkingsproces. Doorgaans gebeurt dit doordat de docent in zijn begeleiding dit stimuleert door te observeren hoe de samenwerking verloopt en hier vragen over te stellen die aanzetten tot reflectie op het groepsproces.

Als de opdracht is afgerond, kan de samenwerking achteraf geëvalueerd worden, bijvoorbeeld door studenten te laten reflecteren aan de hand van een format op hoe de samenwerking verlopen is.

Component: Begeleiding

Soms worden groepsopdrachten ingezet om de werkdruk van docenten te verminderen. Begeleiding van samenwerken en samenwerkend leren is echter cruciaal voor het succes ervan en dat kost tijd en moeite en de bereidheid van docenten om het proces in banen te leiden en leren te faciliteren. Van tijdsbesparing voor docenten door groepswork in te zetten is dan geen sprake.

Voor de component "Begeleiding" neem je de volgende beslissingen:

- wie de groepen gaat begeleiden: dit is doorgaans de docent, maar ook ouderejaars, professionals uit het werkveld, misschien bepaalde computerprogramma's kunnen voor begeleiding worden ingezet;
- wat de rol van de docent zal zijn: begeleider (zoals hierboven genoemd), expert om te raadplegen, coach of observant of een combinatie van die rollen;
- de wijze van communiceren met de studenten ten behoeve van de begeleiding: face-to-face, via een chatfunctie, email, discussiefora, etc.
- de hoeveelheid begeleiding in tijd, maar ook de frequentie en het tijdstip tijdens de groepsopdracht (bijv. elke week, na een bepaald deel afgerond te hebben);

Bij het ontwerp van deze componenten neem je beslissingen in samenhang met de andere componenten. Een beslissing voor wat betreft de taakkenmerken bijvoorbeeld wordt meegenomen bij de bepaling van wat de wijze van structureren van de samenwerking zal zijn en hoe die zal worden begeleid. Als er een bepaalde wijze van begeleiding gewenst is, dan wordt ook weer bekeken of dat met de ontworpen structurering en taakkenmerken in overeenstemming is, of dat deze twee laatste componenten wat moeten worden aangepast.

Na de alignment van de componenten bij stap 3, bekijk je of alle genomen beslissingen nog passen bij wat beschreven is in stap 1: Analyse, en stap 2: Ontwerp.

Stap 3b: Logistieke organisatie

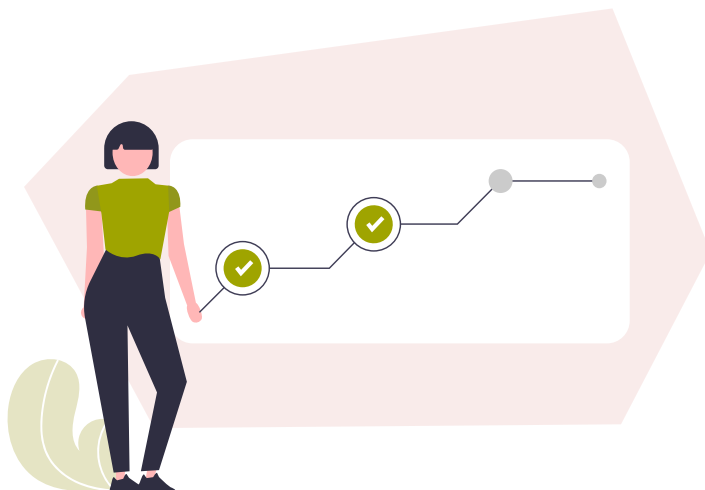

Component: Groepssamenstelling

Studenten hebben doorgaans graag invloed op de groepsamenstelling. Zij weten precies met wie ze graag samenwerken en waarom. Echter, in hun professionele leven zullen zij moeten samenwerken met iedereen met wie zij een taak te volbrengen hebben in hun organisatie. Ook leren studenten soms meer als ze met andere studenten samenwerken dan gebruikelijk, omdat ze dan weer nieuwe perspectieven leren kennen. Daarom is het belangrijk om in je ontwerp van groepsopdrachten de groepsamenstelling in samenhang met de rest van het ontwerp te bepalen. Vervolgens kun je beslissen of studenten kunnen kiezen of dat de docent de groepen indeelt.

Als ontwerper kun je de volgende aspecten meewegen in je beslissing over de vormgeving van de groepssamenstelling:

- het aantal groepen en de groepsgrootte (afhankelijk van de leerdoelen, taakkenmerken en het aantal deelnemende studenten);
- heterogene of homogene groepen (dit heeft sterke invloed op hoe de interactie verloopt);
- groepsduur (de hele tijd dezelfde groepen of wisselende groepen per fase van de groepsopdracht).

Component: Faciliteiten

In deze component beschrijf je alle ondersteunende materialen, virtueel en fysiek, die het samenwerkingsproces en het samenleren ondersteunen. Er zijn vier soorten materialen:

- leermaterialen, zoals boeken, artikelen, websites, en ook zaken als toegang tot een digitale bibliotheek, een elektronische leeromgeving waarin leermaterialen geplaatst kunnen worden;
- technologische middelen zoals laptops, mobiele telefoons en tablets en alle denkbare middelen waarmee gecommuniceerd kan worden, maar ook software die gebruikt kan worden;
- Ruimte en tijd: zijn er ruimtes beschikbaar waarin de groepen studenten met elkaar kunnen samenwerken (dit kan fysiek of online zijn) en hebben studenten voldoende tijd om samen te werken of zijn er andere concurrerende cursussen in het curriculum die de tijd die ze eraan kunnen besteden beperken;

Bij het ontwerp van deze componenten neem je beslissingen in samenhang met de andere componenten. Een beslissing voor wat betreft de groepssamenstelling bijvoorbeeld wordt meegenomen bij de bepaling van welke faciliteiten er nodig zijn. Als er bepaalde faciliteiten niet beschikbaar blijken te zijn, dan zal ook wellicht de vorm van de begeleiding moeten worden aangepast.

Na de alignment van de componenten bij stap 3, kijk je of alle genomen beslissingen nog passen bij wat beschreven is in stap 1: Analyse, stap 2: Ontwerp, en 3a: Ontwikkelen van instructie strategieën.

STAP 4: Implementatie

Monitoren van het instructieproces

Na het ontwerpen van de groepsopdracht is het van belang dat je het leren en samenwerken van studenten monitort om de effectiviteit te kunnen verhogen en om bij te sturen wanneer dat nodig is.

Naast open observaties, kan de groepsopdracht ook gemonitord worden door voor elke component tussentijds te checken of die wordt uitgevoerd zoals ontworpen en zo niet wat er dan wel gedaan wordt.

Om de samenwerking te monitoren en te begeleiden kan ook peerfeedback ingezet worden. Dit kan bijvoorbeeld door de groepsleden peerfeedbackformulieren voor elkaar te laten invullen. Een voorbeeld van een dergelijk peerfeedbackformulier is beschreven door Goldfinch (2000). Dit formulier en nog twee andere formulieren zijn terug te vinden in Toetsen in het hoger onderwijs (Van Berkel, Bax, en Joosten-Ten Brinke, 2017).

STAP 5: Evaluatie

Evaluatie van het proces en de resultaten

Na het afronden van de groepsopdracht door studenten en de beoordeling ervan, kunnen docenten, bij voorkeur samen met de ontwerper(s) (indien dit niet dezelfde personen zijn) de groepsopdracht evalueren. Dit doen zij door per component na te lopen of deze uitgevoerd is zoals ontworpen, wat de successen waren en wat de verbeterpunten. Dit kan weer leiden tot een nieuw aangepast ontwerp.

Auteurs:

Miranda de Hei m.s.a.dehei@hhs.nl
met dank aan Maaïke Konings